

Suomen kieli tutkimuksen kohteena ja tieteen kielenä

TIINA ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ

Professorin juhlaluento 29. toukokuuta 2013 Helsingin yliopistossa

Tänä vuonna tulee kuluneeksi 150 vuotta vuoden 1863 kieliasetuksen antamisesta. Kieliasetus on institutionaalinen muistomerkki siitä kehityksestä, jossa suomen kielestä hyvin määrätietoisella työllä rakennettiin laaja-alainen sivistyskieli ja kansalliskieli. Asetushan mahdollisti sen, että suomen kieli laajeni kahdessakymmenessä vuodessa ruotsin rinnalle viranomaisissa käytettäväksi kieleksi.¹ Tästä alkoi nyt jo reilut sata vuotta kestänyt ajanjakso, jonka aikana suomen kielellä on ollut vahva asema suomalaisessa yhteiskunnassa, ei yksin väestön valtaosan äidinkielenä vaan myös sivistyksen, koulutuksen ja yhteiskunnallisen toiminnan kielenä. Palaan tuonnempaan siihen, miltä suomen kielen käyttöalat vaikuttavat nykyisin suhteessa yliopistolliseen tutkimukseen ja opetukseen. Pohjustukseksi haluan muistuttaa, että suomen kielen asema ei ole langennut luonnostaan, vaan sitä on rakennettu keskellä ideologisia kamppailuja, jotka ovat myös vahvistaneet toimijoiden kielitietoisuutta. Sitä on rakennettu hiljaisella tutkimustyöllä ja käymällä vilkkaita keskusteluja esimerkiksi siitä, miten kansankielen vaihtelevia aineksia on otettu osaksi kehitettyä kirja- ja yleiskieltä.

Tutkimuksen kansainvälisyyden korostaminen on herättänyt viime aikoina keskustelua esimerkiksi kansainvälisten, käytännössä valtaosin englanninkielisten julkaisujen ja suomenkielisen tutkimusjulkaisemisen arvostamisesta muun muassa tieteellisiä julkaisuja luokittavassa Julkaisufoorumi-hankkeessa.² Tällaisten luokitusten mahdollinen ohjausvaikutus alkaa näkyä siinä vaiheessa, kun opetus- ja kulttuuriministeriö kytkee ne vuoden 2015 alusta osaksi yliopistojen rahoitusmallia. Humanistiset ja yhteiskuntatieteen tutkijat joutuvat koko tieteen kenttää koskevissa yhteyksissä perustelemaan sitä, että suomenkielisellä julkaisemisella on myös tutkimuksen sisältöihin, kysymyksen-

---

1. Asetuksen kahdenkymmenen vuoden siirtymäaika ei riittänyt mullistamaan käytäntöjä, vaan muutos oli vähittäinen vielä vuoden 1902 kieliasetuksen jälkeenkin.

2. Ks. <http://www.tsv.fi/julkaisufoorumi/>.

asetteluihin ja jopa metodeihin ulottuvia vaikutuksia. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö kansainvälisellä tutkimusyhteydellä ja julkaisemisella olisi keskeinen rooli näilläkin tieteenaloilla. Voisi sanoa, että suomen kielen tutkimus on palannut uusista tulo-kulmista juurilleen, kun se on nykyisin taas yhä selvemmin osa kansainvälistä lingvistiikkaa, ei yksin sukukielten historiallisen vertailemisen kehyksessä, vaan pikemminkin erilaisten tutkimussuuntien ja erilaisista kielenilmiöistä lähtevien osa-alueiden tutkimuksen tiiviiden kansainvälisten vaikutteiden pohjalta. Kielten vertailun kansainvälinen painopiste on nykyisin moninaisissa rakenteen ja käytön kysymyksissä, joista varsinkin jälkimmäisissä ylittyvät myös eri tieteenalojen rajat.

Näin voidaan löytää myös kansainvälisesti innovatiivisia yhdistelmiä. Näitä on jo löydetty ja uusia etsitään esimerkiksi monitieteisessä huippuyksikössä Inter-subjektivisuus vuorovaikutuksessa³. Kieli on havainnollinen esimerkki siitä, että kognitiomme on keskeiseltä olemukseltaan sosiaalisesti jaettu. Kieli ja kognitio kehittyvät vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä. Ihmismielen neurologiselta perustaltakin kumpuava kyky suuntautua ja samastua toiseen on monitieteisen kiinnostuksen kuumimpia kohteita. Kieli on meille perustavalla tavalla yhteistä. Vaikka se edustuukin yksittäisten puhujien mielessä, ei kukaan omista sitä yksin. Alue, jolla tarvittaisiin enemmän monitieteistä ja neuropsykologisiin kysymyksenasetteluihin ulottuvaa yhteistyötä, on kysymys äidinkielen merkityksestä ihmisille. Kielenoppimista ja monikielisyttä tutkitaan nykyisin monilta eri kannoilta. Vaikka monikielisyttä on syytä pitää kautta ihmiskunnan historian odotuksenmukaisempana, tarvitsisimme silti lisää tutkimustietoa myös tilanteista, joissa yksi kieli on selvästi muita vahvempi. Äidinkielellä on kielenomaksumisprosessin kautta kehittyvä erikoisasema esimerkiksi suhteessa tunteisiin ja kielellisten vivahteiden tajuamiseen vuorovaikutuksessa. Perusteltua tietoa tarvittaisiin myös kielipoliittisten ratkaisujen tueksi. Palaan niihin tuonnempana.

Sitä ennen otan kuitenkin esimerkin käynnistyvästä kansainvälisestä tutkimusverkostosta *Cognitive Linguistic Perspectives on Finno-Ugric Languages*.⁴ Kun suomalais-ugrilaisten kielten historiallisella vertailulla on pitkät perinteet ja toisaalta taas kielten rakenteen vuoksi niiden tutkimuksessa on viime vuosikymmeninä saanut vankkaa sijaa muun muassa kognitiivisen kieliopin kuvausmalli, voidaan tältä pohjalta lähteä etsimään kansainvälisestikin uudentyypistä yhdistelmää: kuvataan sukukieliä nykykielten valossa yhteisessä teoriakehyksessä, jolloin sukukieliyhdistelmä on teoria-kehityksen kannalta uudentyypinen asetelma.

Kieliopinkin kuvauksessa kiinnostus kohdistuu yhä enemmän niihin laajempiin tekstin ja diskurssin yhteyksiin, joissa kielen rakenteet tyypillisesti esiintyvät. Kielen-tutkimuksessa on tapahtunut kontekstuaalinen käänne, joka on ollut vahvemmin nähtävissä 1980-luvulta alkaen. Tämä on myös johtanut uudenlaiseen tarpeeseen ylittää tieteenalojen rajoja ja yhdistää niiden menetelmiä.

Yksi kiinnostuksen kohde on esimerkiksi intersubjektivisuuteen läheisesti kytkeytyvä kysymys viestin vastaanottajasta, joka nähdään pikemminkin osallistujakehikon

3. Ks. <http://www.intersubjectivity.fi/>.

4. <https://tuhat.halvi.helsinki.fi/portal/en/projects/a-cognitive-grammar%28de3c4c71-6b82-4c37-9b7c-dcf6c2d7ad5b%29.html>.

kautta erilaisina osallistuja- ja tulkitsijarooleina. Perinteinen käsitys viestin lähettäjistä ja vastaanottajasta on korvautunut kysymyksellä siitä, millaisessa prosessissa ja millälaisin kontekstuaalisin ehdoin kielellinen ilmaus saa merkityksensä. Tällöin yhteistä tulkinnan kenttää haetaan esimerkiksi kirjallisuuden- ja viestinnän tutkijoiden kanssa vaikkapa kognitiivisen poetiikan tai yleisötutkimuksen kehityksessä.⁵ Kielentutkijan anti monitieteisessä yhteistyössä voi edelleenkin olla kielellisten muotokeinojen tarkka ja monivivahteinen analyysi. Tällöin yksittäisen kielen, kuten suomen kielen, tutkijakin voi olla mukana kehittämässä myös yhteistä kuvausvälineistöä ja teoreettisia malleja, jotka ovat riittävän joustavia eri tieteenalojen painottamiin kysymyksiin ja käytännön sovelluksiin. Siinä missä kielentutkijaa kiinnostavat tekstiin ja sen kielellisiin valintoihin kirjoittautuvat lukijan positiot, kiinnostaa esimerkiksi aikakauslehtijournalismin tutkijaa enemmän kysymys siitä, kuinka voidaan jäljittää toimituksellisten prosessien ja intentioiden tuloksia lukijasuhteessa ja kuinka voidaan kehittää konkreettisia toimituksellisia työtapoja. Monitieteisessä tutkimuksessa yhteisen ymmärryksen rakentaminen on hidas keskusteluiden tie, mutta sen avulla voidaan myös saavuttaa analyysi-keinoja, joilla kielenkäytön monikerroksisuus on entistä paremmin mukana tutkimuksessa. Kontekstin osalta kyse ei ole vain tekstiyhteydestä ja tekstilajeista vaan myös selaisista seikoista kuin lehtikonsepti tai toimitukselliset käytänteet. Tämäkin suunta on jälleen vain yksi esimerkki kielentutkimuksen monitieteisistä yhteyksistä.

Ihmiskunnan suuret haasteet ja kielentutkimus

Niin yhteiskunnan kuin ihmiskunnankin suuret kysymykset ovat myös kielellisen vuorovaikutuksen kysymyksiä. Samoista asioista voidaan puhua eri tavoin ja eri näkökulmista ja luoda näin erilaisia merkitysjäsennyksiä, mielikuvaisuutta ja maailmankuvia. Kielellillä valinnoilla luodaan todellisuuskuvaa. Otan yhden konkreettisen esimerkin.

Viimeisimmät tutkimustulokset viittaavat siihen, että ilmastonmuutos etenee aiemmin arvioitua nopeammin. Emme voi enää tuudittautua siihen, että ilmastonmuutoksen mullistavat seuraukset näkyvät jossakin hamassa tulevaisuudessa. Äärimmäisten ilmastonmuutosten riski on lähentynyt ennusteissa 2100-luvulle ja eri tekijöiden kerrannaisvaikutukset 2050-luvulle, siis lastemme ja lastenlastemme aikaan.⁶ Samalla kuitenkin yhteiskunnallisessa keskustelussa jatkuvasti kuuluu myös ilmastonmuutosta vähätteleviä tai jopa sen kieltäviä äänenpainoja. Ilmastonmuutokseen vaikuttamisessa kyse on mitä suurimmassa määrin myös vuorovaikutuksen ongelmasta, vaikka taustalla on tietysti aina kamppailu resurssien jakamisesta.

Koska ilmastonmuutos koskettaa yhä väistämättömämmin nousevia sukupolvia, on relevanttia analysoida median ohella sitä, miten asiasta puhutaan koulussa ja oppikirjoissa. Jenni Salminen on vuonna 2012 valmistuneessa pro gradu -tutkielmassaan tarkastellut sitä, kuinka ilmastonmuutokseen ja luonnonsuojeluun liittyvistä kysymyk-

5. Ks. <http://www.cost-transforming-audiences.eu/>, <http://www.helsinki.fi/hum/skl/tutkimus/mallilukija.htm>.

6. Ks. esim. <http://ilmatiiteenlaitos.fi/ilmastonmuutos>, <http://ilmasto-opas.fi/fi/>, http://yle.fi/vintti/ohjelmat.yle.fi/kuuma_pallo/etusivu.html.

sistä puhutaan peruskoulun viidennen ja kuudennen luokan maantiedon, biologian, fysiikan ja kemian keskeisissä oppikirjasarjoissa. Ilmastonmuutosta ei mainita perusopetuksen opetussuunnitelmassa. Yleiskuvana oppikirjoista on, että luonnon tasapainoon liittyvät ongelmat ovat joko ajallisesti tai maantieteellisesti kaukana meistä (esimerkit 1–3). Mitä lähemmäksi Suomea tullaan, sitä parempaan suuntaan kehitys on menossa. Toisaalta saastuminen esitetään kuin itsestään tapahtuvana (1–5) tai ympäristöongelmien aiheuttajista puhutaan passiivissa (1). Toinen puhumisen tapa on syyllistää kollektiivisesti koko ihmiskunta (6 ja 7).⁷

- (1) *Vielä muutama vuosikymmen sitten teollisuuslaitosten ja taajamien jätevedet päästettiin puhdistamattomina vesistöön. Seurauksena oli vesistöjen saastuminen. Nykyään jätevedet puhdistetaan tehokkaasti.* (KFK5, 15)
- (2) *Esimerkiksi suurissa erämaissa viihtyville petonisäkkäille ja petolinnuille on jäänyt yhä vähemmän elintilaa, ja niitä on aikoinaan myös hävitetty metsästä.* (KBM6, 57)
- (3) [Venäjällä] *Lisäongelmia ovat aiheuttaneet ilman ja vesien pilaantuminen, erityisesti kaivosten ja tehtaiden ympäristössä.* (KBM5, 64)
- (4) *Monin paikoin järvien ja jokien vedet ovat saastuneet.* (KFK5, 17, 26)
- (5) *Hapen määrä vähenee luonnossa jatkuvasti saasteiden takia.* (JFK5, 29)
- (6) *Viime vuosikymmenten aikana ihmisen toiminta on muuttanut muun muassa maapallon lämpötasapainoa.* (JMB6, 67)
- (7) *Se tarkoittaa tilannetta, jossa ilmakehän koostumus muuttuu sekä luonnollisesti että ihmisen toiminnan takia.* (JBM6, 67–68)

Lapsille ei näissä tutkituissa oppikirjoissa anneta aktiivisen kansalaisuuden eväitä. Heille ei muodostu käsitystä siitä, ketkä todella ovat ilmastonmuutoksen keskeisiä agentteja ja kuinka tavallisena kansalaisena voisi näiden toimintaan vaikuttaa. Tarjolla on toki pieniä oman arjen energiansäästövinkejä sekä yleinen epämääräinen ihmiskuntaa painava syyllisyys. Voisimme pohtia sitä, onko tällaisen taakan langettaminen murrosikään siirtyvien nuorten harteille paras mahdollinen tapa tukea heidän kasvuaan aktiivisiksi kansalaisiksi. Pääsanoma on ehkä kuitenkin huolettomuus: todelliset ongelmat on jo ratkaistu, ja ympäristöongelmia esiintyy jossain kaukana meitä kehittymättömämmässä maissa. Onko tämä se todellisuuskuva, johon koulumme lapset kasvattaa? Edellä olevien kaltaisissa esimerkeissä ei yksittäisinä ole mitään vikaa, mutta niiden edustamien kielellisten keinojen kertautuminen rakentaa huomaamatta kuvantunlaista todellisuuskuva.

---

7. Esimerkit ja niiden lähteiden lyhenteet ovat Salmisen (2012) pro gradu -tutkielmasta.

Kielelliset valinnat ovat mukana jokseenkin kaikessa inhimillisessä toiminnassa. Kielentutkijat ovat yhä enenevässä määrin mukana monitieteisissä tutkimusryhmissä, joissa käsitellään myös ihmiskunnan ja yhteiskunnan kohtalonkysymyksiä – näin ainakin toivon. Olen halunnut tällä esimerkillä kiinnittää huomiota myös siihen, että kiinnostavia yliopistotutkimusta yhteiskuntaan silloittavia tutkimuksia tehdään jo pro gradu -tutkielmista alkaen ja usein itse asiassa tuoreet, ajassa kiinni olevat tutkimusaloitteet tulevat juuri opiskelijoilta.

Kielitietoisuutta yhteiskuntaan ja tieteen kentille

Suomen kielen tutkijat ovat kautta aikojen myös osaltaan rakentaneet suomen kielen asemaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Viime vuosikymmeninä tämä yhteiskuntavastuun rooli on yhä selvemmin institutionalisoitunut Kotimaisten kielten keskukselle eli Kotukselle. Toki esimerkiksi suomen kielen opettaminen ja tutkiminen toisena ja vieraana kielenä säteilee suoraan, samoin kuin opettajankoulutus ylipäänsä, suomalaiseen yhteiskuntaan. Tutkimusyhteydet yliopistotutkimuksen ja Kotuksen välillä ovat myös nykyään tiiviitä – tiivistämisen varaakin toki on, mutta yhteistyö on näkynyt esimerkiksi kielipoliittisessa toimintaohjelmassa *Suomen kielen tulevaisuus* vuodelta 2009.

Kielitietoisuus ja kielelliset asenteet sekä ylipäänsä kieli ovat myös yhä selvemmin nousemassa tutkimuksen kohteeksi. Esimerkiksi suomalaisten suhde nationalismiin, argumentointitavat ja kansallistunne identiteetin työstämisen välineinä ansaitsevat tarkkaa analyysia tänä aikana, jolloin kansallisuuskysymyksiä otetaan esiin moniäänisesti ja latautuneestikin. Nationalismin analyysi kaipaa sellaista neutraalia tutkimusotetta, jossa kansallisuusaatetta ei myöskään lähtökohtaisesti demonisoida tutkijoiden ennakoasetelmissa.

Suomen kieli on keskivahva ja keskikokoinen maailman 6 000–7 000 kielen joukossa. Sen asema kansalliskielenä ja yhtenä EU:n 23 virallisesta kielestä on lainsäädännössä turvattu. Väestöstä suomea puhuu äidinkielenään noin 90 prosenttia – tosin monikielisyys ei käy tilastoista ilmi. Internetissä suomi kuuluu kolmenkymmenen käytetyimmän kielen joukkoon. (Nousiainen 2012; *Suomen virallinen tilasto, Väestörakenne* 2013.) Kaikkiaan siis suomen kielen asemaa voi tällä hetkellä pitää vakaana ja turvattuna. Paljon suurempi syy onkin kiinnittää huomiota vähemmistökieliä puhuvien ihmisten oikeuksiin käyttää omia kieliään ja lasten oikeuksiin saada myös opetusta perinteisillä vähemmistökielillä ja äidinkielen opetusta maahanmuuttajakielissä. Suomessa puhutaan yli 150:aa äidinkieltä, ja niissä on myös valtava kansainvälisyyden potentiaali yhteiskunnan kannalta. Vähemmistöjen kielikoulutuksesta on myös äskettäin laadittu Kieliparlamentin kannanotto.⁸

Silti kielitietoisuus on ratkaisevaa myös suomen kielen laaja-alaisen käytön turvaamisessa. Nyt on korkea aika kehittää elävää rinnakkaiskielisyttä, toimintatapoja, joilla ihmiset voivat mahdollisimman pitkälle käyttää omaa äidinkieltään tai omia kieliään samassakin tilanteessa. Ilman kielitietoisuutta nimittäin liu'utaan erikielisten ihmisten

8. <http://www.kieliverkosto.fi/kannanotto2013/>.

kohtaamisissa helposti yksinomaiseen englannin kielen käyttöön. Tämä on joillakin elämänalueilla jo johtamassa suomen kielen käyttöalueen kaventumiseen. Englannin-kielistyminen on vahvaa yhä kansainvälisemmässä yritysmaailmassa, ja tämä on jo heijastunut esimerkiksi Aalto-yliopiston kauppakorkeakoulun maisterivaiheen opetuksen kielivalintoihin.⁹ Toinen keskeinen alue onkin tutkimus ja kansainvälisen henkilö- ja opiskelijakunnan entistä määrätietoisemman rekrytoinnin kautta myös korkeakouluopetus ja hallinto. On aihetta puntaroida myös sitä, että sillä kielenopetuksen ja kielitaitovaatimusten paletilla, joka kansainvälisille¹⁰ opiskelijoille ja tutkijoille tarjotaan, voidaan myös vaikuttaa heidän valmiuksiinsa jäädä pitkäaikaisemmin Suomeen ja tulla osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Yksinomainen englannin kielen suosiminen voi muodostaa ikään kuin suppilon, joka kannustaa lyhyen oleskelun jälkeen pois Suomesta kansainvälisille markkinoille.

Tieteellisessä julkaisemisessa on jo runsaasti aloja etenkin luonnontieteiden piirissä, joissa suomenkielinen julkaiseminen on aivan marginaalista ja joilla ei tuoteta enää varsinaista uutta tutkimustietoa suomen kielellä. Tätä havainnollistaa oheinen kaavio 1, jossa on tummalla merkitty kotimaisten julkaisujen osuus tiedejulkaisuista vuonna 2010.¹¹ Näistäkin parisenkymmentä prosenttia on englannin- tai ruotsinkielisiä. Julkaisufoorumin kaltaisissa arvioinnin ja rahanjaon apuneuvoissa on syytä pitää silmällä sitä, ettei puolihuomaamatta tulla vahvistaneeksi yksipuoliseen englannin kielen käyttöön johtavaa kehitystä yhä uusilla aloilla.

Koska tieteellinen keskustelu innovaatioiden asemasta käydään kansainvälisillä kentillä, on usein ääneenkin lausuttu hämmästys siitä, miksi suomen kielen käyttöä tieteen kielenä tulisi pitää tärkeänä. Otan tässä esiin vain yhden keskeisen argumentin. Tutkimuksen kieli heijastuu muualle yhteiskunnalliseen keskusteluun, mediaan, päätöksentekoon ja koulutukseen. Kuinka tieteen uusimmista saavutuksista voidaan ylipäänsä puhua suomeksi, jos eri tieteenaloilla ei jatkuvasti kehitetä tieteellistä terminologiaa ja tieteellisen diskurssin muotoja? Kuinka tieteestä puhutaan koulutuksen kaikilla asteilla alakoulusta yliopistoon? Tätä kautta kehä kiertyy jälleen siihen kysymykseen, mitä oikeus käsitellä tietoa omalla äidinkielellä merkitsee koululaisille, opiskelijoille, päätöksentekijöille, toimittajille ja meille kaikille, jotka olemme maallikoita suhteessa muihin tieteenaloihin kuin omaamme. Voisiko mahdollisuuden äidinkieliin koulutukseen nähdä myös menestystekijänä? Varsinkin pienen kansakunnan on elintärkeää saada kaikki potentiaalinen lahjakkuus esiin koko väestöstä. Meillä ei ole varaa syrjiä nuoria, ei myöskään kielellisesti.

Asioita ei kuitenkaan tarvitse vain tyytyä seuraamaan sivusta, vaan kielelliset valinnat ovat jatkuva aktiivista toimintaa, ja jotain on jo tehtykin suomen kielen kehittämi-

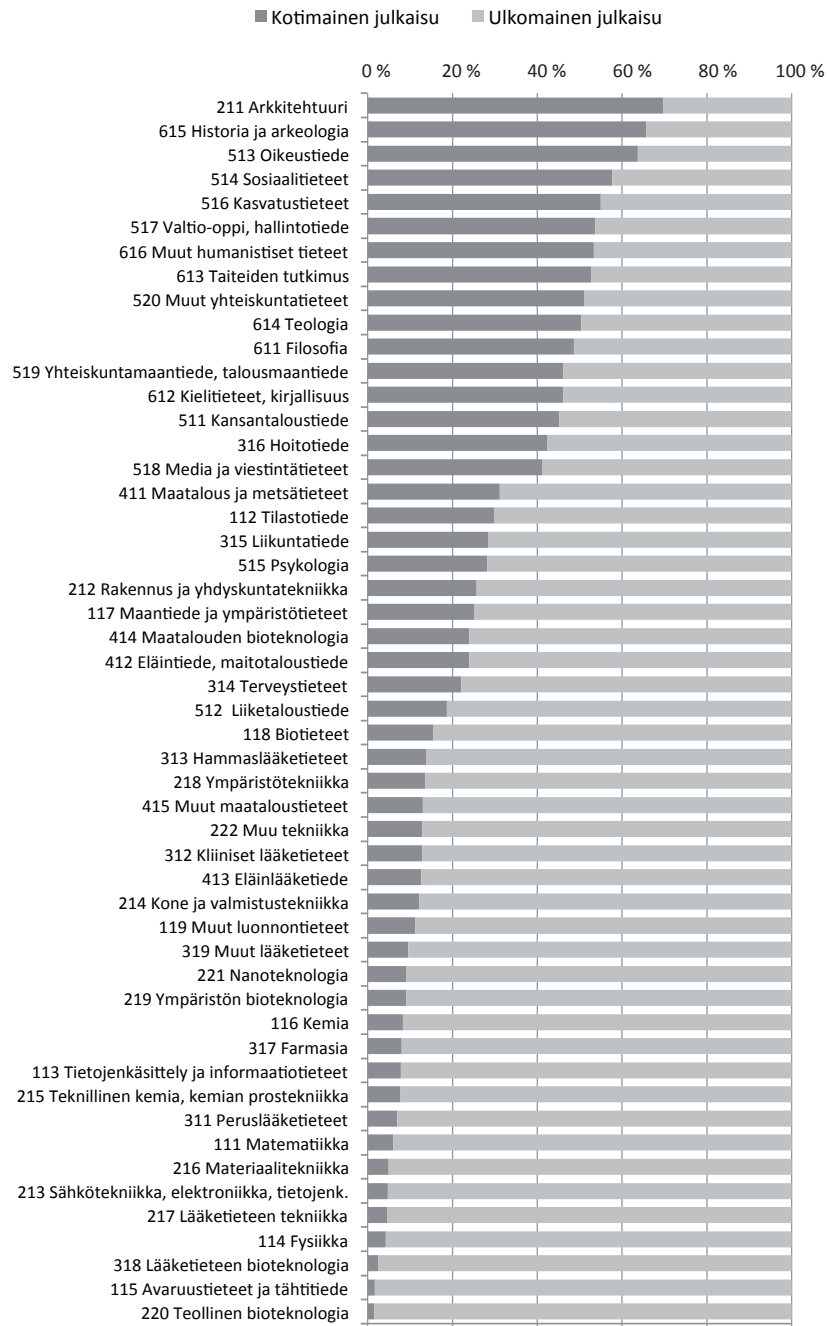
---

9. Ks. esim. http://www.kotus.fi/?5436_m=9977&s=3246.

10. Yliopistohallinto käyttää sanaa *kansainvälinen* eufemisminä sanalle *ulkomainen*. Tästä seuraa harhaanjohtava konnotaatio, etteivät kotimaiset opiskelijat ja tutkijat voisi olla kansainvälisiä.

11. Kiitän Julkaisufoorumi-hankkeen sihteeriä Janne Pööstä kaaviosta. Julkaisufoorumin luokitus korvaa vähitellen aiemman luokituksen, jolloin päästään ongelmallisesta perusjaosta kotimaisten ja kansainvälisten julkaisujen välillä. Vanha luokitus hankki, ettei kotimainen julkaisu voi olla kansainvälinen.

Yliopistojen yhteiset julkaisutiedot kerätään kesäkuussa 2013 julkistettuun tietoportaali Juuliin, joka on Kansalliskirjaston toteuttama. Vuoden 2011 julkaisutiedot ovat osoitteessa: <http://www.juuli.fi/>.

Kaavio 1.

Tieteellisten julkaisujen julkaisumaa tieteenaloittain 2010. OKM:n tiedonkeruun julkaisutyyppit A–C (lähde: Vipunen). Tummalla on merkitty kotimaisten julkaisujen osuus suomalaisten tieteellisistä julkaisuista vuonna 2010. Kotimaisiin julkaisuihin sisältyy myös muita kuin suomenkielisiä julkaisuja.

seksi tieteen kielenä ja tieteen rinnakkaiskielisyyden edellytysten parantamiseksi. Pohjaa tälle työlle luodaan yliopistojen kielistrategioissa, mutta otan nyt konkreettisemmän esimerkin. Tieteen kansallinen termipankki on vuonna 2011 käynnistynyt Suomen Akatemian ja Helsingin yliopiston rahoittama infrastruktuurihanke, joka avasi vuoden 2012 alusta avoimesti saataville Internetiin semanttisen mediawikialustan Tieteen termipankki.¹² Hanketta koordinoidaan suomen kielen oppiaineessa suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitoksessa Helsingin yliopiston humanistisessa tiedekunnassa. Tieteen termipankista muodostuu vähitellen toivottavasti lopulta kaikki Suomessa harjoitettavat tieteenalat kattava tieteen termistö, jota on myös helppo jatkuvasti päivittää. Tieteen termipankin työmenetelmänä on rajoitettu talkoistaminen. Kullekin tieteenalalle kootaan asiantuntijoita ryhmäksi, joka tuottaa wikialustalle termitietoja: termien nimityksiä ja niiden käännösvastineita, määritelmiä, selityksiä ja muuta olennaista tietoa, kuten tietoa lähikäsitteistä, kuvia ja kaavioita. Jatkossa on tarkoitus myös linkittää termejä tekstiesimerkkeihin ja kehittää sivuston monikielisyysominaisuutta niin, että käsitesivuja voidaan haluttaessa toteuttaa myös muilla kielillä, kuten vähemmistökielillä tai englanniksi. Wikialustan kehittäminen termityöhön on innovaatio, joka on herättänyt kansainvälistä kiinnostusta. Saamen kielen kieliteknologit ovat jo ottaneet Tieteen termipankin malliksi, jonka pohjalta kehitetään saamen kielten termipankkia Tromssan yliopistossa. Viimeksi yhteyttä on ottanut Suomessa vieraileva intialainen terminologi.

Tieteen termipankkia on kehitetty kolmen pilottitieteenalan avulla, kasvi-, kieli- ja oikeustieteen. Näillä kokeillaan myös hieman toisistaan poikkeavia rajoitetun talkoistamisen muotoja. Termipankin wikialustan kehittäminen on kuitenkin niin pitkällä, että mukaan termityöhön kutsutaan jo kaikki halukkaat tieteenalat. Mukana onkin jo 16 tieteenalaa tai erikoisalaa ja kaksi ruotsinkielistä aihealuetta. Käsitesivuja on noin 16 000, ja sivuja on katseltu jo liki 1 300 000 kertaa. Keskeisenä yhteistyökumppanina on Tieteellisten seurain valtuuskunta (TSV), jonka jäsenseuroilla on pitkät termityön perinteet. TSV pyrkii nyt ohjaamaan jäsenistöään termityöhön nimenomaan Tieteen termipankin alustalle.

En käy tässä yhteydessä enempää käytännön yksityiskohtia läpi. Sen sijaan otan esille ajatuksen siitä, että Tieteen termipankki ei ole vain tieteellisen erikoissanaston varasto, vaan myös läpinäkyvä termityön alusta, jossa käydään neuvottelua merkityksistä. Termipankissa on myös mahdollista käydä laajastikin keskustelua tieteellisestä käsitteenmuodostuksesta sekä tieteenalojen sisällä että monitieteisesti lähitieteenalojen välillä. Tämä kaikki tarjoutuu myös esimerkiksi kielitieteellisen ja terminologisen tai tieteesosiologisen ja -historiallisen tutkimuksen kohteeksi.

Termipankissa on jo käyty keskustelua esimerkiksi suomen kielen tutkimuksessa käytetystä menneen ajan aikamuodon nimityksestä *imperfekti* ja sen harhaanjohtavuudesta, koska kansainvälisessä lingvistiikassa tutumpi on aspektijärjestelmään eli teonlaatuun ja tapahtumarakenteeseen viittaava *imperfektiivisyys*. Samalla Maria Kok on tuonut myös esiin korvaavaksi käsitteeksi esitetyn *preteritin* ongelmia. Termipankin tutkijatohtori Kaarina Pitkänen-Heikkilä nostaa keskustelussa esiin kysymyk-

12. <http://tieteentermipankki.fi/>.

sen, tarvitaanko tällaisessa tapauksessa useampia käsitesivuja, joiden avulla termien monikäyttöisyyttä avataan.¹³ Mahdollisuus on myös luoda useampia määritelmiä ja ainakin selite-osassa selvittää käytön eroja.

Jatkuessaan tällainen keskustelu voi johtaa termien harmonisointiin eli siihen, että niitä käytetään yhä enemmän samoissa merkityksissä ja niiden käyttöalat vastaavat paremmin toisiaan eri tutkimussuuntauksissa, tieteenaloilla ja kielialueilla. Joka tapauksessa wikin jokaiselta sivulta avautuva keskustelu mahdollistaa sen, että yhteistä ymmärrystä myös näkemyseroista rakennetaan aktiivisessa ja tasavertaisessa vuorovaikutuksessa. Keskustelu on nimittäin avoin kaikille omalla nimellään käyttäjäksi kirjautuneille. Toivon, että mahdollisimman monet tutkijat liittyvät Tieteen termipankin aktiivisiin kartuttajiin ja tarttuvat tähän keskustelumahdollisuuteen.

Lähteet

- Kieliasetus = Kielireskripti eli Keisarillisen Majesteetin Armollinen Asetus Suomen kielen asettamisesta yhdenmoisiin oikeuksiin Ruotsin kielen kanssa kaikissa semmoisissa kohdissa, jotka välittömästi koskevat maan nimen-omaan suomalaista väestöä (AsK 26/1863). *Suomen Suuriruhtinanmaan Asetus-Kokous* 1863 No 26. Ks. http://fi.wikisource.org/wiki/Kieliasetus_1863, <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kieliasetus1863a.jpg>.
- NOUSIAINEN, MARJA 2012: Suomen kieli, valtakieli, maailman suurimpia. – *Tätä tutkimme* -blogi Suomen Akatemian Tietysti.fi-sivustolla. <http://www.aka.fi/fi/T/Tiedeuutiset2/Tata-tutkimme/Suomen-kieli-valtakieli-maailman-suurimpia/>.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004*. Helsinki: Opetushallitus 2004. http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/perusopetus.
- SALMINEN, JENNI 2012: *Ihmisen ja luonnon suhde. 5. ja 6. luokan maantiedon ja biologian sekä fysiikan ja kemian oppikirjojen tarkastelua*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201307034135>.
- Suomen kielen tulevaisuus. Kielipoliittinen toimintaohjelma*. Auli Hakulinen, Jyrki Kalliokoski, Salli Kankaanpää, Antti Kanner, Kimmo Koskenniemi, Lea Laitinen, Sari Maamies & Pirkko Nuolijärvi. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 2009. <http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk7/>.
- Suomen virallinen tilasto. Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus 2013. <http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html> (29.5.2013).

Kirjoittajan yhteystiedot (address):
etunimi.onikki@helsinki.fi

---

13. Ks. http://tieteentermipankki.fi/wiki/Keskustelu_Kielitiede:imperfekti.